

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKÉHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ROČNÍK CXVI

ARCHEOLOGIA 32

BRATISLAVA 2022

**ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA
ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI**

**ROČNÍK / VOLUME CXVI
A R C H E O L Ó G I A 32**

Recenzovaná publikácia / Peer-Reviewed Publication
Vychádza raz ročne / Published Once a Year
Otvorený prístup / Open Access
<https://archeologickemuzeum.sk>

Predseda redakčnej rady / Head of Editorial Board:
PhDr. Juraj Bartík, PhD.

Redakčná rada / Editorial Board:
Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Dr. Wolfgang David M. A.,
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., Mgr. David Parma, Ph.D., Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc.,
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ / Edited by:
Mgr. Martin Hanuš, PhD.

Počítačové spracovanie / Graphic Layout: Michal Hricko – mh2
Preklad do cudzích jazykov / Translations: Enzo Passerini, Kristián Elschek, Lubomíra Kuzmová,
Viera Tejbusová a autori

Dátum vydania / Date of Issue: 2022
<https://doi.org/10.55015/zbsnm.arch.2022>

Príspevky sú indexované a evidované v databázach / Articles are indexed and covered in:
SCOPUS, EBSCO

Za obsah a znenie príspevkov zodpovedajú autori / Authors are responsible for their contributions

Redakcia, vydavateľ a distribútor / Office, Publisher and Distributor:

Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum
Žižkova 12, P. O. Box 13, SK – 810 06 Bratislava
IČO 00164721
archeologia.editor@snm.sk

Tlač / Print: Ultra Print, s. r. o.
Náklad / Print Run: 300 kusov / pieces

© Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum

ISBN 978-80-8060-537-7
ISSN 1336-6637

PhDr. Vladimír Turčan,
dlhoročný vedecký pracovník Slovenského národného múzea – Archeologického múzea,
zostavovateľ Zborníka SNM Archeológia v rokoch 2009 až 2020,
sa v tomto roku dožíva okrúhleho životného jubilea.

Kolegovia a priatelia želajú jubilantovi do ďalších rokov veľa zdravia, spokojnosti a úspechov!

PhDr. Vladimír Turčan,
long-term researcher of the Slovak National Museum – Archaeological Museum,
editor of the Zborník SNM Archeológia between 2009 and 2020,
is experiencing a round life jubilee this year.

Colleagues and friends wish the jubilant good health, satisfaction and success in the coming years!

TABULA GRATULATORIA

Anna Bajanová	Ivana Kvetánová
Peter Barta	Jozef Labuda
Juraj Bartík	Erika Makarová
Igor Bazovský	Ludovít Mathédesz
Zdeněk Beneš	Jana Mellnerová
Gertrúda Březinová	Robert Môc
Marek Budaj	Margaréta Musilová
Radoslav Čambal	Peter Nagy
Viktoria Čistáková	Andrea Námerová
Petr Daňhel	Mária Novotná
Miroslava Daňová	Karol Pieta
Klaudia Daňová	Lucia Pilková
Eduard Droberjar	Denis Pongrácz
Kristián Elschek	Nada Profantová
Zděnek Farkaš	Vania Radeva
Gabriel Fusek	Ján Rajtár
Barbara Gábriková	Anna Mária Rekemová
Lýdia Gačková	Branislav Resutík
Jakub Halama	Matej Ruttkay
Martin Hanuš	Jaroslava Ruttkayová
Katarína Harmadyová	Andrej Sabov
Katarína Hladíková	Helga Sedlmayer
Pavel Horník	Jaroslava Schmidtová
Juraj Hrica	Simona Sliacka
Erik Hrnčiarik	Danica Staššíková-Štukovská
Ivan Cheben	Ján Steinhübel
Igor Choma	Boris Stoklas
Ján Chovanec	Ondrej Šedo
Vladimír Janský	Alena Šefčáková
Pavol Jelínek	Peter Šimčík
Jan Jílek	Petra Šimončíčová Koóšová
Ľubomíra Kaminská	Vladimír Varsik
Maciej Karwowski	David Vích
Jiří Kmošek	Miroslav Vrablec
Tomáš Kolon	Jozef Zábojník
Anita Kozubová	Tomáš Zachar
Juraj Kucharík	Tomáš Zeman
Klára Kuzmová	Marína Zubajová

OBSAH / CONTENTS

ŠTÚDIE / STUDIES

ZDĚNEK FARKAŠ – BARBARA GÁBRIKOVÁ	
Medený sekeromlat typu Székely-Nádudvar z okolia Komárna	9
Die kupferne Hammeraxt vom Typ Székely-Nádudvar von der Umgebung von Komárno...	17
PAVOL JELÍNEK	
O jednom „náleze storočia“ – ohliadnutie sa za teóriami Jozefa Paulíka o náboženstve doby bronzovej	21
About one “find of the century” – a hindsight at the theories by Jozef Paulík regarding Bronze Age religion	42
JURAJ BARTÍK	
Ihlica s otvorom v krčku z Vištuku	47
Eine Lochhalsnadel aus Vištuk.	55
ERIKA MAKAROVÁ – PETER HARČAR	
Depot z mladšej až neskorej doby bronzovej zo Stakčína.	57
The Urnfield Period hoard from Stakčín.	70
ALENA ŠEFČÁKOVÁ – IGOR BALCIAR	
Nástenná uhľová značka z doby železnej v jaskyni Číkova diera v Slovenskom krase	71
A wall charcoal sign from Iron Age in the Číkova diera cave, in the Slovak Karst area.	78
EDUARD DROBERJAR	
Frühe römische Distelfibeln im Barbaricum	81
Včasnorímske bodliakovité spony (Distelfibeln) v barbariku	92
JAN JÍLEK – ELIŠKA PETŘEKOVÁ – MARÍNA ZUBAJOVÁ – STANISLAVA KUČOVÁ – VERONIKA BURIANOVÁ	
Pompeian bronze vessels of Chancellor K. W. N. L. Metternich from Kynžvart in Western Bohemia.	93
Pompejské bronzové nádoby kancléře K. W. N. L. Metternicha z Kynžvartu v západních Čechách	142
Vasi pompeiani in bronzo del cancelliere K. W. N. L. Metternich di Kynžvart nella Boemia occidentale	143
KRISTIÁN ELSCHKEK – HELGA SEDLMAYER	
<i>In caliga militari</i> – Ein Krughenkel mit Militärsandale und ein Aureus des Vespasianus für Titus aus der germanischen Großsiedlung von Kostolište im Marchland.	145
<i>In caliga militari</i> – držadlo krčahu s vojenským sandálom a aureus Vespasiana pre Tita z rozsiahleho germánskeho sídliska v Kostolišti v Pomoraví.	166
KLÁRA KUZMOVÁ †	
Ancient Routes North of Pannonia in the Light of Roman Products and Amber Artefacts ..	169
Staroveké cesty severne od Panónie vo svetle rímskych výrobkov a jantárových artefaktov. .	178
IGOR BAZOVSKÝ – KATARÍNA HLADÍKOVÁ – RADOSLAV ČAMBAL – JÁN RAJTÁR – JAKUB HALAMA – ALENA ŠEFČÁKOVÁ	
Žiarové pohrebisko z doby rímskej v Závode.	179
Das Brandgräberfeld aus der Römischen Kaiserzeit in Závod.	269

BORIS STOKLAS	
Mince a rímsko-provinciálna emailovaná spona z Pustých Sadov	273
Münzen und provinzialrömische Emailfibel aus Pusté Sady	282
VLADIMÍR VARSÍK	
Plastika hlineného vtáčika z doby rímskej zo Žitného ostrova	283
Roman Period earthen bird from Žitný Ostrov	294
DAVID VÍCH – JAN JÍLEK – JIŘÍ KMOŠEK – PETR DAŇHEL	
Provincial-Roman brooches from the hill Žalý in the District of Rakovník. A contribution to the first find of an annular brooch with openwork frame from Bohemia	297
Římsko-provinciální spony z kopce Žalý na Rakovnicku. Příspěvek k nálezu první kruhové spony s prolamovaným okrajem z Čech	304
IVANA KVETÁNOVÁ	
Plastika Tráckeho jazdca v zbierkach Archeologického múzea v Bratislave	307
A statuette of a Thracian horseman in the collections of the Bratislava Archaeological Museum	317
MIROSLAVA DAŇOVÁ – KLAUDIA DAŇOVÁ – MICHAL HALINÁR – MICHAL HOFFMAN – TIBOR LIESKOVSKÝ – ANDREJ KOPRIVŇANSKÝ – VALENTÍN SOČUVKA	
Hľadanie rímskeho prístavu. O počiatkoch systematického prieskumu riečneho dna Dunaja pri Iži	319
Searching the Roman port. About the beginnings of the systematic exploration of the bottom of the Danube river near Iža	327
VIKTORIA ČIŠŤAKOVA – ZDENĚK BENEŠ – ZUZANA ZLÁMALOVÁ CÍLOVÁ – RADEK HANUS – LADISLAV LAPČÁK – ŠÁRKA MSALLAMOVÁ – TOMÁŠ TROJEK	
Interdisciplinárny pohľad na zlaté kování z doby stěhování národů z Kounic	329
Interdisciplinary view on forged gold fittings during the Migration Period in Kounice	352
BEATE MARIA POMBERGER – JÖRG MÜHLHANS – KAYLEIGH SAUNDERSON	
Metallic idiophones of the Early History Period from the archaeological collection of the Slovakian National Museum in Bratislava	355
Ranohistorické kovové idiofóny z archeologickej zbierky Slovenského národného múzea v Bratislave	377
GERTRÚDA BŘEZINOVÁ	
Stredoveký pyrotechnický objekt z Mostnej ulice v Nitre	379
The medieval pyrotechnic feature from Mostná ulica street in Nitra	391
RADOSLAV ČAMBAL – MAREK BUDAJ – JURAJ HRICA	
Súbor nálezov z hradu Teplica	393
Funde von der Burg Teplica	432

RECENZIE / REVIEWS

VLADIMÍR TURČAN

Milan Hrabkovský: Germánsky kniežací dvorec v Milanovciach/Velkom Kýre a jeho
neskoroantický kultúrny kontext. 437

SAMUEL ŠPANIHEL

Martin Furman: Nové Objavy v Žilinskom kraji I. 438

NÁSTENNÁ UHĽOVÁ ZNAČKA Z DOBY ŽELEZNEJ V JASKYNI ČÍKOVA DIERA V SLOVENSKOM KRASE¹

ALENA ŠEFČÁKOVÁ – IGOR BALCIAR

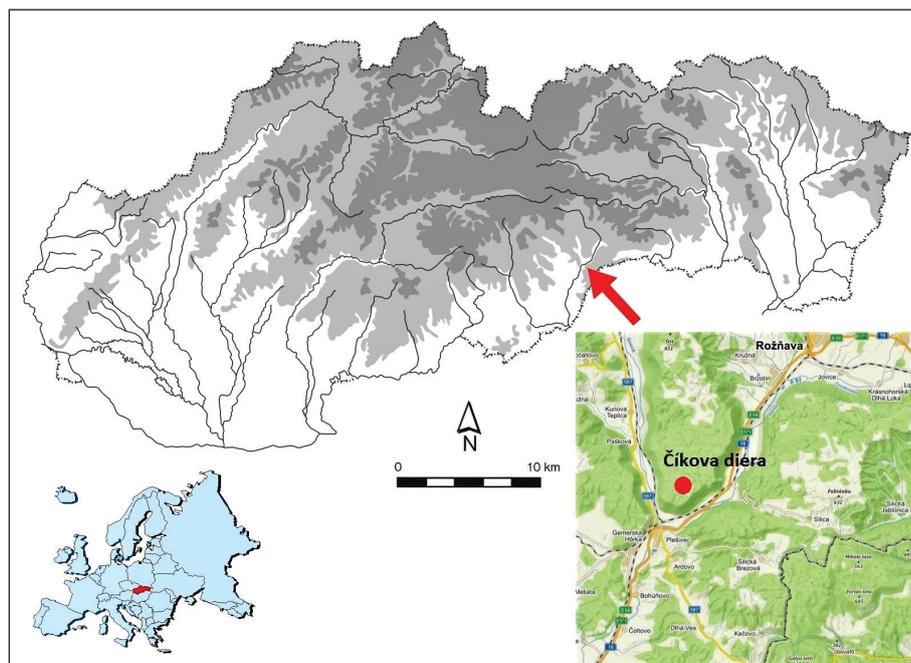
Keywords: Slovak Karst, Číkova diera cave, Iron Age, Early La Tène Period, caves, prehistoric rock art, extremely small charcoal samples, AMS radiocarbon dating.

Abstract: A wall charcoal sign from Iron Age in the Číkova diera cave, in the Slovak Karst area. Phenomena like charcoal abrasion marks from torches, simple drawings or signs on the walls of Slovak caves were noticed already at the beginning of the 20th century; and, of course, archaeologists and other researchers have paid their attention to them even later. In the course of previous years, the walls of several caves were studied, notably in the Slovak Karst area. In certain cases, they have found charcoal traces and – amongst them – one with the shape of a simple sign even in the Číkova diera cave. Despite the very subtle charcoal layer, it has been possible to date the drawing through a special method focused on extremely small samples in the ANSTO laboratory in Australia (the Australian Nuclear Science and Technology Organisation). The result of dating brings us back to Iron Age – or more specifically to the Early La Tène Period (according to calibration median), by confirming that the cave was back then visited by humans, despite the fact that no archaeological finds were discovered.

1. ÚVOD

Na prítomnosť uhľových oterov fakiel, jednoduchých kresieb alebo značiek na stenách slovenských jaskýň sa upozorňovalo už začiatkom 20.

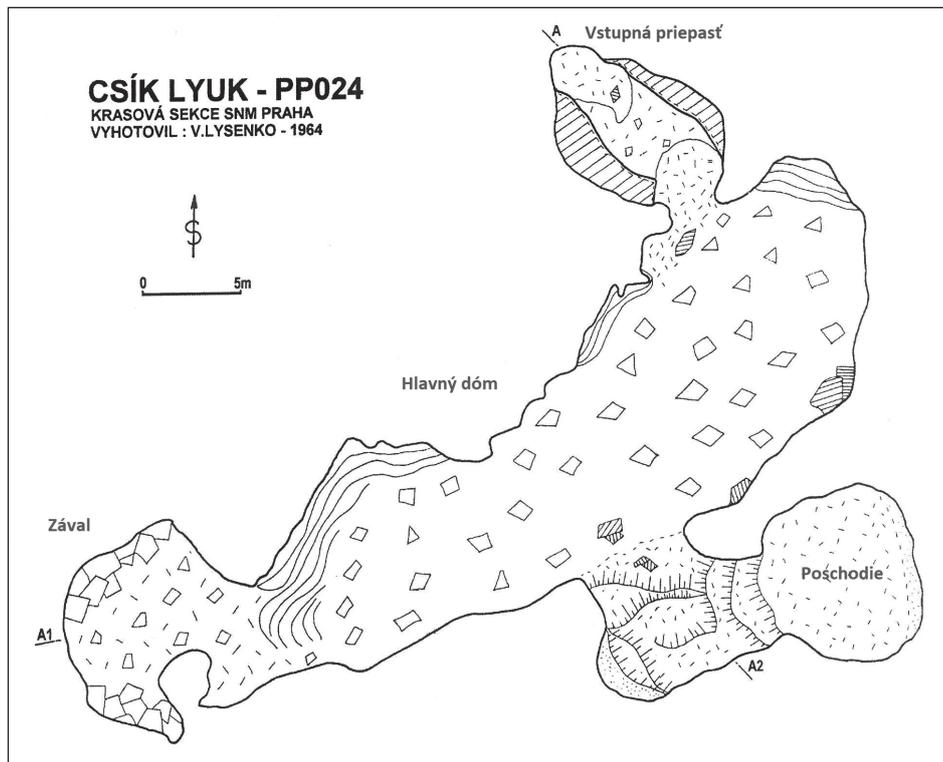
storočia (Benický 1943–1944; Böhm 1932; Krajník 1929) a prirodzene zaujímali archeológov a iných výskumníkov aj neskôr (Balciar/Rešetár 2006; Bánesz 1978; Lichardus 1968; Soják 2006; 2008). V priebehu minulých rokov boli preskúmané ste-

Obr. 1. Poloha jaskyne Číkova diera (k. ú. Plešivec, okr. Rožňava).

Fig. 1. Location of the Číkova diera cave (cadastral area Plešivec, Rožňava district).

¹ Radi by sme vyjadrili vďaka Z. Jergovi za jaskyniarsku spoluprácu a informácie, E. Golejovej a F. Engelovi za technickú a fotografickú pomoc a J. Kautmanovi za podporu. Veľké poďakovanie patrí V. A. Levchenkovi (the Australian Nuclear Science and Technology Organisation, Kirrawee, Australia) za spoluprácu pri datovaní. Výskum sa realizoval s finančnou podporou grantu Poštovej banky 72c/V391/2015.

Obr. 2. Mapa jaskyne Číkova diera (podľa Stankovič/Jerg 2001).

Fig. 2. Map of Číkova diera cave (according to Stankovič/Jerg 2001).

Obr. 3. Ústie vstupnej priepasti jaskyne Číkova diera (foto: I. Balciar).

Fig. 3. The mouth of the entrance abyss to the Číkova diera cave (photograph by I. Balciar).

ny viacerých jaskýň, predovšetkým v Slovenskom krase (Šefčáková *et al.* 2009), a uhľové stopy sa našli aj v jaskyni Číkova diera.

Číkova diera (Číkova, Csík lyuk, k. ú. Plešivec, okr. Rožňava) sa nachádza na území Národného parku Slovenský kras na juhu Plešivskej planiny, asi 3 km SSV od Plešivca a 1,8 km JJV od Ďulovej chaty, na svahu Fialového kopca, blízko JV okraja Číkovej lúky (obr. 1). Ide o korózne-rútivú jaskyňu (obr. 2) so zdokumentovanou dĺžkou 140 m a s hĺbkou 26 m. Ústie vstupnej rútevej priepasti (obr. 3) je v nadmorskej výške 526 m n. m. (Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007; 2018). Mohutné ústie (6 x 2,5 m) priepastovitej jaskyne prechádza do hlavnej dómovitej siene 15 m hlbokou šikmou vstupnou priepastou (sklon nad 45°, obr. 4) tunelovitého profilu (Jerg 2009). Jaskyňu v roku 1964 zameral V. Lysenko z Krasovej sekcie Spoločnosti Národného múzea Praha (Erdős 1984; Grego 1997; Stankovič/Jerg 2001).

Priestor jaskyne pozostáva z troch častí: hlavná časť – Hlavný dóm (dĺ. 49 m, š. 18 m, v. max. 8 m, obr. 5) a dve závalovité ukončenia v západnej a južnej časti dómu. Od vstup-

Obr. 4. Zostup do jaskyne Číkova diera (foto: F. Engel).

Fig. 4. Descent to the Číkova diera cave (photograph by F. Engel).

Obr. 5. Pohľad do Hlavného dómu z „Poschodia” (foto: F. Engel).

Fig. 5. View of the Main Dome from the “Storey” (photograph by F. Engel).

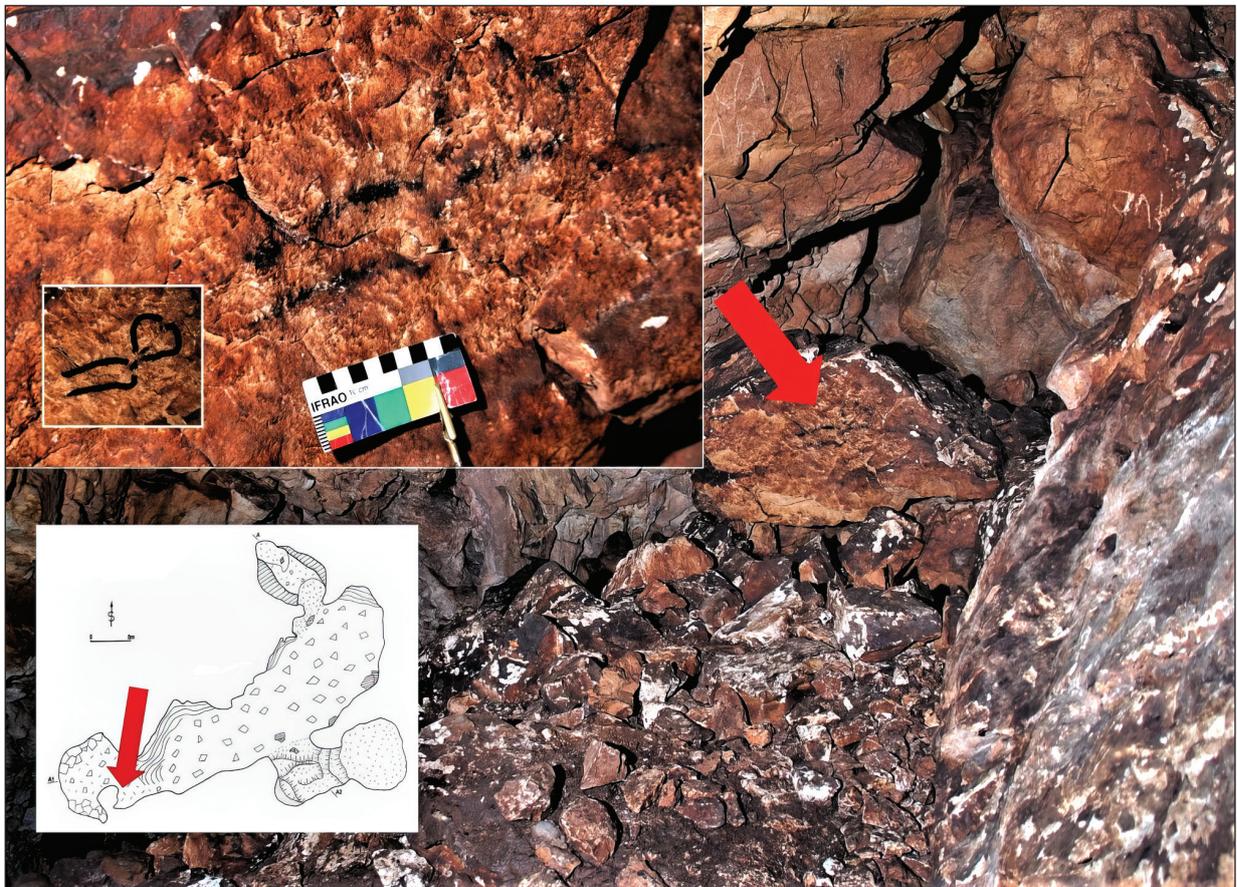
nej priepasti vedie dóm na ZJZ a končí sa mohutným závalom A1 (obr. 2). Dno dómu tvorí prevažne balvanovitá sutina, len na niektorých miestach je podlahový sinter a sintrové hrádze. Niekde vyrástli menšie stalagmity, objavili sa sintrové povlaky a menšie brčká. V súčasnosti je výzdoba mŕtva. Najhlbšie miesto jaskyne sa nachádza zhruba v strede dómu, pod západnou stenou (hĺbka 26 m), blízko miesta, odkiaľ sa dá vystúpiť na tzv. Poschodie v oblasti A2 (obr. 2). Je to 15 m dlhá strmo stúpajúca, pomerne vysoká chodba (výška 2–10 m), ktorú v hornej časti vyplňajú hlinité sedimenty. Na niektorých miestach v jaskyni sa udržuje po celý rok voda. Vo vstupnej časti možno nájsť množstvo recentných zvyškov kostí pravdepodobne spadnutých

zvierat (Erdős 1984; Jerg 2009; Stankovič/Jerg 2001).

2. ČLOVEK V JASKYNI – KRESBY, ZNAČKY A NÁPISY NA STENÁCH

Prítomnosť človeka v Číkovej diere v minulosti dokazujú stopy po jeho grafických prejavoch. V hĺbke asi 8 m, pod 3 m kolmým stupňom je malá horizontálna plošina, kde sú na stenách staré nápisy z konca 19. a zo začiatku 20. storočia (Jerg 2009), pričom najstarší pochádza z roku 1897 (osobná komunikácia Z. Jerg 2018).

Vo februári 2009 na začiatku tzv. juhozápadného závalu (A1), teda najvzdialenejšej časti jaskyne, na jednom z väčších kameňov pri jej južnej

Obr. 6. Kresba z doby železnej v jaskyni Číkova diera na Plešivskej planine v Slovenskom krase (foto: F. Engel).

Fig. 6. Drawing from the Iron Age in the Číkova diera cave on the Plešivská Plain in the Slovak Karst (photograph by F. Engel).

stene boli objavené I. Balciarom zreteľné, čiastočne zachované jednoduché uhľové čiary (obr. 6) iného charakteru než spomínané nápisy. Už pri obhliadke bolo zrejmé, že by nemali byť súčasné.

Kresbu (resp. značku) tvoria dve navzájom takmer rovnobežné nepravidelné čiary (spodná je pred zúžením nápadne konkávna), ktoré sa asi po 12 cm navzájom približujú – priestor medzi nimi sa zužuje do tvaru akéhosi krku a potom sa čiary otvárajú a spájajú do srdcovitého útvaru. Kresba meria asi 30 cm a je umiestnená pozdĺžne s dlhšou stranou kameňa, na ktorej balvan leží. Iba veľmi schematicky pripomína plaziacu postavu, čo môže súvisieť s označením závalu – ťažšie prístupnej časti.

Pri príležitosti prieskumu pravekých kresieb a značiek v jaskyniach Slovenského krasu (Šefčáková *et al.* 2009; Šefčáková/Levchenko 2018) sa ukázalo ako rozhodne zaujímavé zistiť, z ktorého časového obdobia by kresba mohla pochádzať

a či by prípadne mohla slúžiť k určitému spôsobu komunikácie niekedy v minulosti.

Jaskyňa bola skúmaná napríklad koncom 19. storočia (Gaál/Lalkovič 1999) a v dvadsiatych rokoch 20. storočia (Lalkovič 2002), avšak nepodarilo sa objaviť žiadne archeologické nálezy.

3. DATOVANIE KRESBY A DISKUSIA

V roku 2009 bola z uhľovej kresby na povrchu balvanu v Číkovej diere odobraná vzorka z tenkej vrstvy farbiva, ktorá však svojou veľkosťou nepostačovala na datovanie metódou ^{14}C AMS. Nakoniec sa ju podarilo datovať v roku 2016 vďaka austrálskemu laboratóriu ANSTO (the Australian Nuclear Science and Technology Organisation) a špeciálnej metodike zameranej na mikrovzorky (Šefčáková/Levchenko 2021).

Vzorka (č. 1) bola odobraná zo spodnej čiary kresby a poskytla konvenčný ^{14}C vek 2290 ± 130

Sample identification	Sample mass	ANSTO	Carbon mass	δ (^{13}C) per mil		Percent Modern Carbon		Conventional ^{14}C Age		Calibrated age, yrs cal BP		Periode
	mg	Code	mg	δ (^{13}C)	1 δ error	pMC	1 δ error	yrs BP	1 δ error	2 δ range	Median value	
Číkova diera 1	5.6	OZT306 ²	0.012	-25.0 ¹		75.20	± 1.20	2290	± 130	2004–2710	2315	Iron Age / Early La Tène

Tabela 1. Výsledky ^{14}C AMS (ANSTO) datovania z uhľovej kresby z jaskyne Číkova diera v Slovenskom krase. Vysvetlivky: 1 – predpokladané hodnoty $\delta^{13}\text{C}$, namerané hodnoty nie sú k dispozícii; 2 – na vzorku bola aplikovaná malá korekcia hmotnosti, čo spôsobilo relatívne veľkú chybu.

Table 1. Results of ^{14}C AMS dating of Číkova diera cave in the Slovak Karst markings run at ANSTO. Explanations: 1 – these $\delta^{13}\text{C}$ values are assumed, measured values are not available; 2 – a small mass correction has been applied to this sample, causing the relatively large error.

BP (OZT 306), kalibrovaný vek 2004–2710 calBP (interval 2 δ t. j. pravdepodobnosť 95,4%) a strednú hodnotu – medián 2315 calBP (resp. 315 calBC). Kalibrovaný vek bol vypočítaný (Šefčáková/Levchenko 2021) s pomocou kalibračného programu ^{14}C CALIB 7. 1. 0², ktorý vyvinuli Stuiver a Reimer (1993) na súbore údajov IntCal13 (Reimer et al. 2013). Pri pravdepodobnosti 95,4% je možné výsledný vek interpretovať ako 710–4 calBC, takže by mohlo ísť o kresbu zo staršej doby železnej až neskorej doby laténskej (tabela 1). Medián pri tom zodpovedá časovému zaradeniu mladšia doba železná – laténska, resp. staršia doba laténska (LT B1) a je pravdepodobné, že práve v tom čase jaskyňu navštívili ľudia.

Najbližším dokladom ľudskej prítomnosti v laténskom období pri súčasnej obci Plešivec (okr. Rožňava) je nález ojedinelého o niečo mladšieho žiarového hrobu keltského bojovníka zo strednej doby laténskej (LT C1). Pochádza z neho viacero predmetov, ale najmä výnimočný železný meč v plechovej pošve (Čambal/Ramsl 2019).

Archeologických nálezov z doby železnej z tejto oblasti pochádza na základe aktuálneho stavu výskumu veľmi málo. Ojedinelým príkladom je bronzový predmet so zoomorfnými protómami zo staršej doby halštatskej pripomínajúci „slnecnú bárku“, ktorý sa našiel v Slovenskom krase na hradisku Havrania skala v katastri obce Bôrka (okr. Rožňava; Miroššayová 2017). Pre ucelenejší obraz o najbližšom laténskom osídlení je vhodné spomenúť aj ďalšie archeologické nálezy z Košického kraja (Zachar 1974) a zo západnejšej ob-

lasti – z Banskobystrického kraja (Bartík/Čambal 2014; Čambal/Kovár 2013; Kovár 2008, 2016; Sankot 2005).

Kresba v Číkovej diere sa nachádza v zadnej časti jaskyne blízko neprístupného závalu. Pripomína to polohu jednoduchých kresieb napríklad v Ardotskej jaskyni a Silickej ľadnici, ktoré sú situované tiež na začiatku ťažko dostupných miest (Šefčáková/Levchenko 2021). Nie je vylúčené, že môže ísť o určitý spôsob starobylej komunikácie s cieľom upozorniť na obťažný prechod do vzdialenejších častí jaskýň.

4. ZÁVER

Datovanie uhľového nástenného výtvarného antropogénneho prejavu – kresby v Číkovej diere predstavuje prvú informáciu o využívaní jaskyne v dobe železnej, pravdepodobne v jej mladšej etape, t. j. dobe laténskej. Nález súčasne dopĺňa dôkazy o používaní tohto spôsobu komunikácie na našom území v prehistorickom, resp. protohistorickom období.

LITERATÚRA

- Balciar/Rešetár 2006 – I. Balciar/J. Rešetár: Jaskyňa Praslen – nový objav v Drienčanskom krase. Spravodaj Slovenskej speleologickej spoločnosti 2, 2006, 38–40.
- Bartík/Čambal 2014 – J. Bartík/R. Čambal: Laténske nálezy z Tisovca-Hradovej, okr. Rimavská Sobota. Zborník Slovenského národného múzea 108, Archeológia 24, 2014, 95–101.

² <http://calib.qub.ac.uk/calib/calib.html>

- Bánész 1978* – L. Bánész: Pravek Rožňavy a okolia. In: L. Tajták (ed.): Dejiny Rožňavy. Košice 1978, 30–42.
- Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007* – P. Bella/I. Hlaváčová/P. Holúbek: Zoznam jaskýň Slovenskej republiky. Liptovský Mikuláš 2007.
- Bella/Hlaváčová/Holúbek 2018* – P. Bella/I. Hlaváčová/P. Holúbek: Zoznam jaskýň Slovenskej republiky (stav k 31. 12. 2017). Liptovský Mikuláš 2018.
- Benický 1943–1944* – V. Benický: Ako boli objavené kresby neolitického človeka v Domici. *Krásky Slovenska* 22, 1943–1944, 147, 148.
- Böhm 1932* – J. Böhm: Domic a její nástěnné kresby. *Volné směry* 29/1, 1932, 255–258.
- Čambal/Kovár 2013* – R. Čambal/B. Kovár: Keltský meč z Málince (okr. Poltár). *Pravěk NŘ* 21, 2013, 199–208.
- Čambal/Ramsl 2019* – R. Čambal/P. C. Ramsl: Ein Latènezeitliches „Kriegergrab“ mit verzierter Schwertklinge aus Plešivec, Bez. Rožňava. Sedem kruhov Jozefa Bujnu, *Studia Historica Nitriensia* 23, Supplementum, 2019, 359–378.
- Erdős 1984* – M. Erdős: Zoznam preskúmaných jaskýň, priepastí a vyvieraciek Plešivskej planiny v Slovenskom krase. *Slovenský kras* 22, 1984, 187–212.
- Gaál/Lalkovič 1999* – E. Gaál/M. Lalkovič: Karl Siegmeth and Cave Exploration in Slovakia. *Slovenský kras* 37, 1999, 37–46.
- Grego 1997* – J. Grego: Speleologický prieskum Plešivskej planiny. *Slovenský kras* 35, 1997, 109–121.
- Jerg 2009* – Z. Jerg: Správa o náleze mrtvoly v Číkovej diere. *Spravodaj Slovenskej speleologickej spoločnosti* 40/2, 2009, 40–44.
- Kovár 2008* – B. Kovár: Neskorá doba Laténska v Pohroní a Poiplí so zameraním na etnickú otázku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 43, 2008, 53–61.
- Kovár 2016* – B. Kovár: The Settlements of the Hron, Ipeľ, Slaná and Rimava River Basins during the La Tène Period. In: S. Berecki (ed.): *Iron Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș. Cluj-Napoca 2016*, 219–234.
- Krajník 1929* – B. Krajník: Jeskyně hosusovská (Domic) a Ardovská na krasovém území jižního Slovenska. *Domov a svět* 3/43, 26. 10. 1929, 674, 675.
- Lalkovič 2002* – M. Lalkovič: Začiatky poznávania jaskýň a priepastí Slovenského krasu po vzniku Československej republiky. *Slovenský kras* 40, 2002, 117–136.
- Lichardus 1968* – J. Lichardus: Jaskyňa Domic, najvýznamnejšie sídlisko ľudu bukovohorskej kultúry. Bratislava 1968.
- Miroššayová 2017* – E. Miroššayová: Bronzový predmet so zoomorfnými protómami zo Slovenského krasu. *Studia archaeologica Brunensia* 22/2, 2017, 5–14.
- Reimer et al. 2013* – P. J. Reimer/E. Bard/A. Bayliss/J. W. Beck/P. G. Blackwell/C. Bronk Ramsey/C. E. Buck/H. Cheng/R. L. Edwards/M. Friedrich/P. M. Grootes/T. P. Guilderson/H. Haflidason/I. Hajdas/Å. C. Hatt/T. J. Heaton/A. G. Hogg/K.A. Hughen/K. F. Kaiser/B. Kromer/S. W. Manning/M. Niu/R. W. Reimer/D. A. Richards/E. M. Scott/J. R. Southon/C. S. M. Turney/J. van der Plicht: IntCal13 and MARINE13 radiocarbon age calibration curves 0–50,000 years cal BP. *Radiocarbon* 55/4, 1869–1887.
- Sankot 2005* – P. Sankot: Finds of La Tène Weapons from Detva, central Slovakia. In: H. Dobrzańska/V. Megaw/P. Poleska (eds.): *Celts on the Margin. Studies in European Cultural Interaction 7th Century BC – 1st Century AD*. Kraków 2005, 135–144.
- Soják 2006* – M. Soják: Jaskyňa Praslen v archeologických prameňoch. Príspevok k pravekému osídleniu jaskýň Drienčanského krasu. *Zborník Gemer – Malohont II*, 2006, 21–42.
- Soják 2008* – M. Soják: Cave Settlement. In: J. Jakál/P. Bella (eds.): *Caves of the World Heritage in Slovakia*. Liptovský Mikuláš 2008, 109–122.
- Stankovič/Jerg 2001* – J. Stankovič/Z. Jerg: Plešivecká planina – atlas krasových javov. Rožňava 2001.
- Stuiver/Reimer 1993* – M. Stuiver/P. J. Reimer: Extended 14C data base and revised CALIB 3.0 ¹⁴C age calibration program. *Radiocarbon* 35, 1993, 215–230.

- Šefčáková *et al.* 2009 – A. Šefčáková/J. A. Svoboda/Z. Farkaš/J. van der Plicht/L. Gaál/I. Balciar: Prehistoric rock art in the Slovak Republic: first radiocarbon dates from charcoal drawings. *International Newsletter on Rock Art (CAR ICOMOS)* 54, 2009, 1–7.
- Šefčáková/Levchenko 2018 – A. Šefčáková/V. A. Levchenko: Prehistoric charcoal drawings in the caves of the Slovak and Czech Republic. In: H. Floss/A. Pastoors (ed.): *Palaeolithic rock and cave art in Central Europe? Session 31 of the XIX International Rock Art Conference IFRAO. Rahden – Westfalen* 2015, 137–150.
- Šefčáková/Levchenko 2021 – A. Šefčáková/V. A. Levchenko: Prehistoric charcoal drawings in the caves in the Slovak Republic, Central Europe: Successful radiocarbon dating by a micro-sample ¹⁴C AMS. *Quaternary International* 572, 2021, 120–130.
- Zachar 1974 – L. Zachar: Datovanie pošiev keltských mečov z Drne a Košíc. *Zborník Slovenského národného múzea* 68, *História* 14, 1974, 55–80.

A WALL CHARCOAL SIGN FROM IRON AGE IN THE ČÍKOVA DIERA CAVE, IN THE SLOVAK KARST AREA

ALENA ŠEFČÁKOVÁ – IGOR BALCIAR

Phenomena like charcoal abrasion marks from torches, simple drawings or signs on the walls of Slovak caves were noticed already at the beginning of the 20th century; and, of course, archaeologists and other researchers have paid their attention to them even later. In the course of previous years, the walls of several caves were studied, notably in the Slovak Karst area; and some charcoal traces were found even in the Číkova diera cave.

Číkova diera (cadastral territory of Plešivec, district of Rožňava) is located in the territory of the Slovak Karst National Park, south of the Plešivská Plain, about 3 km NNE of the municipality of Plešivec (Fig. 1). It is a corrosion-crack-cave (Fig. 2) with a length of 140 m and depth 26 m. The mouth of the cracked abyss (Fig. 3, 4) is at 526 m above the sea level. In 1964, the cave was measured by V. Lysenko from the Karst Section of the Prague National Museum Society.

The space of the cave is made up of three parts: the main part – the Main Dome (length: 49 m; width: 18 m; height: maximum 8 m, Fig. 5) and two caved endings in the western and southern parts of the Dome. The Dome starts with an entrance abyss and develops towards WSW, by ending up with a massive heap A1 (Fig. 2). The deepest point of the cave is located more or less in the middle part of the Dome, under the western wall (depth: 26 m), close to a place whence it is possible to enter the so-called Storey in the A2 zone (Fig. 2). In some places of the cave, there is water all the year round. In the entrance part, it is possible to find a number of recent residues of bones, quite probably from fallen animals.

The presence of humans in the past in the Číkova diera cave is witnessed by traces of their graphical expressions. At a depth of about 8 m, under a perpendicular 3-metre high step, there is a small horizontal flat spot on the walls with

old inscriptions from the late 19th and early 20th century.

In February 2009, in the initial part of the A1 heap, on one of the biggest stones, I. Balciar discovered clear and partially preserved simple charcoal lines (Fig. 6) showing a different character. Already after their first inspection, it was soon evident that they were not a recent phenomenon. The drawing is made up of two irregular lines, almost mutually parallel. Both lines tend to get closer to each other over a length of 12 cm. The space between the lines gets narrower and takes the shape of a sort of neck. Then the lines expand and get connected in a heart-like form. The drawing is about 30 cm long and it is arranged longitudinally, with the longer side of the stone where the rock lies. Schematically, it reminds a crawling figure, which may be related to its purpose of warning about the entrance to a hardly accessible part of the cave.

Within the frame of research about prehistoric drawings and signs in the Slovak Karst caves, it has resulted to be interesting to determine the historical period when the studied drawing was executed, incl. its potential use as communication means in the past.

For example, the cave was explored in the late 19th century and in the 1920s, but no archaeological finds were discovered.

In 2009, we took a sample of the Číkova diera cave charcoal marks. Nevertheless, the colourant layer resulted to be quite thin and the size of the sample was not sufficient for dating through the ¹⁴C AMS method. Eventually, dating was successfully carried out in 2016 thanks to the Australian laboratory of the ANSTO (Australian Nuclear Science and Technology Organisation) through a special method based on extremely small samples (Šefčáková/Levchenko 2021).

Sample 1 was taken from the bottom line of the drawing and it provided the following data:

conventional ^{14}C age 2290 ± 130 BP (OZT 306); calibrated age 2004–2710 BP; and median value 2315 calBP. These data correspond to classification under the Early Iron Age – La Tène Period (Tab. 1) and they are a proof of the fact that the cave was then visited by human beings.

The confirmation of the presence of people in the La Tène Period in the area near the village of Plešivec (district of Rožňava) is given by a rare find: a slightly earlier cremation tomb of a Celtic warrior from the middle La Tène Period (LT C1; Čambal/Ramsl 2019).

The drawing in Číkova diera is located in the rear part of the cave, close to an inaccessible

heap. It reminds the position of simple drawings, e.g. in Ardovská cave and Silická ľadnica. Indeed, these drawings are also located at the entrance of hardly accessible spaces (Šefčáková/Levchenko 2021) and they were probably serving as warning or caution signs. The dating of the drawing represents the first piece of information about the use of the cave in the Iron Age, or possibly in its early stage – i.e. the La Tène Period. At the same time, it extends the range of proofs about the usage of this mode of communication in our territory in the Prehistoric or Protohistoric periods.

RNDr. Alena Šefčáková, PhD.

Slovenské národné múzeum – Prírodovedné múzeum
 Vajanského nábrežie 2, P. O. BOX 13
 SK – 810 06 Bratislava
 alena.sefcakova@snm.sk

Igor Balciar

Štátna ochrana prírody SR
 Správa slovenských jaskýň
 Železničná 31
 SK – 979 01 Rimavská Sobota
 igor.balciar@ssj.sk

